

ACC. N:R M. 14525:1-5.

Landskap: *Småland* Upptecknare: *Arthur Levinsson, Överyd*
Härad: *Mo* Berättare: " " "
Socken: *Överyd* Berättarens yrke: *hem ägare*
Uppteckningsår: *1958* Född år *1903 i Överyd*

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

For don, deras bruk och anskaffning. s. 1-5. LUF 108
(teckn. sid. 1a, 2a, 3a ö. 4a.)

Luf 108
1.

Fordon Deras Bruk och Anskaffning.

Att gå tillbaka långt i tiden och beskriva olika fordon och deras utseende går inte för mig. Vad jag vet det är genom hörsägner av äldre numera avlidna personer.

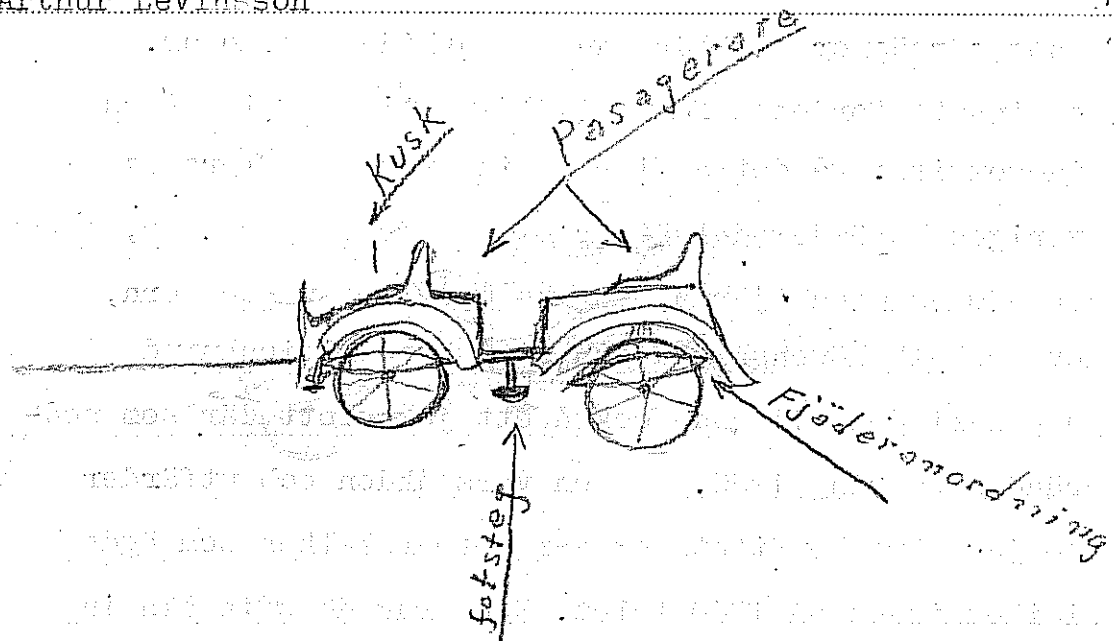
De finaste fordonen fanns i äldsta tid på Nissafors Fidekommis. På detta Fidekommis tronade flera av Sveriges berömda adelsätter och bemärkta personer, varav kan nämnas Oxenstjärna, Magnus Duréll, Svante Horn, Hovmarskalk Löwenskiöld och sist ätten Leionhuvud Kung Karl den XI hade också ett jaktstlott där som nedbrändes omkring 1920. Den vars åkdon och utfärder som jag hört berättats om var Hovmarskalken som ägde Fidekommisset på 1800 talet. Han brukade ofta åka in till Jönköping i droska förspänd med fyra svarta hästar Jag har inte sett detta åkdon som han använde, men sedan har jag sett liknande fordon varför jag på baksidan skall försöka teckna ett sådant.

M.14525:1a.

Landskap: Småland
Härad: Mo
Söcken: Öreryd
Uppteckningsår: 1958

Berättare: Art hur Levinsson
Berättarens yrke: Hemmansägare
Berättarens adress: Ulvestorp Öreryd
Född år 1903 i Öreryd.

Upptecknare: Arthur Levinsson

Ifyll ovanstående uppgifter! Skriv uppteckningen *endast* på den linjerade sidan

2)

ACC. N:R M. 14525:2.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Arbetsfordon.

Den äldsta arbetsvagn som jag minnes benämndes smalspårig eller också enspännare. Bakhjulen var betydligt högre än de främre hjulparen. Järnskenorna som hjulen var beslagna med var 2 tum breda alltså ganska smala och detta innebar att när vägarna var dåliga som de i vanliga fall var då skar dessa hjul ner djupt i marken när en sådan vagn blev lastad. Omkring 1912-15 kom en ny typ av arbetsvagn till användning. Denna vagn var bredare tjockare hjul 4 tum, hjulen var också lägre än på den smalspåriga vagnen.

Denna vagn finnes ännu något i bruk på en del gårdar.

Men på 40 talet gjorde gummi-hjulsvanen sitt segertåg inom denna bygd och nu finnes den på varje gård.

En vagn kan lätt omändras för olika ändamål. När gödsel skall köras eller något annat som lämpligen köres i en häck eller flak som numera användes också på gummivagnarna för liknande transporter, är det endast att sätta på denna på vagnen. När sedan hö eller säd skall köras så sättes i

vänd

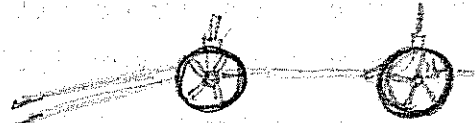
M. 14525: 9a

Landskap: Småland Berättare: upptecknaren
Härad: Mo Berättarens yrke: hem.ägare
Socken: Öreryd Berättarens adress: Öreryd
Uppteckningsår: 1958 Född år 1903 i "

Upptecknare: Arthur Levinsson

Smalspårig

Senare typ
Bredspårig och
Kraftigare.

Ifyll ovanstående uppgifter! Skriv uppteckningen *endast* på den linjerade sidan

3

ACC. N:R M. 14525:3.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

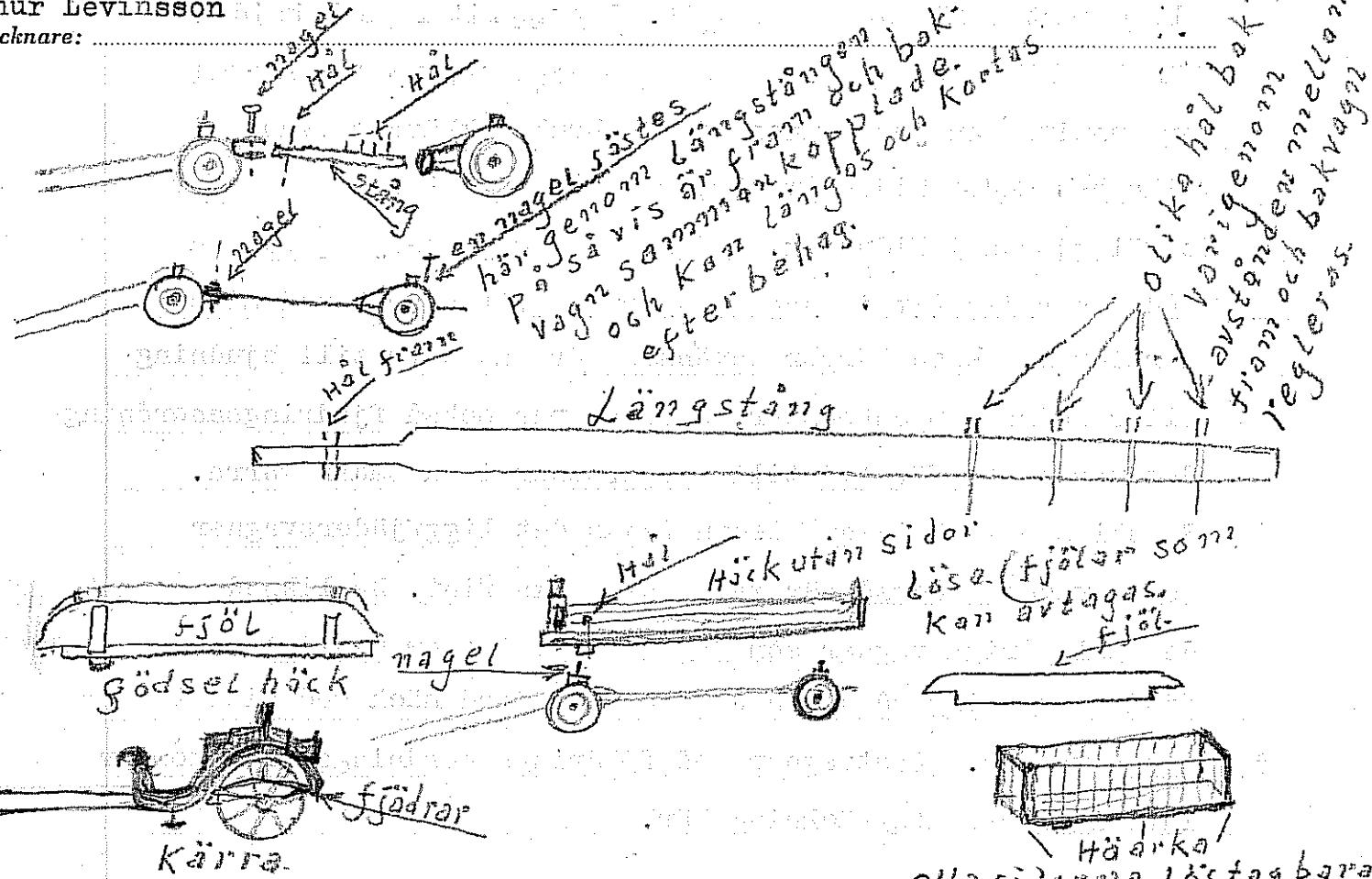
3

stället på en (höarka) fram och bakvagnen sammanfästes med en stång benämnd längstång med denna kan vagnen längas eller kortas för olika ändamål. Jag uppritar på baksidan här de olika finesserna. Vagnar utan järnbeslagna hjul har funnits men jag minnes ej dem bruk. Åkkärror tvåhjuliga vilka benämndes Tidaholmskärror efter nämnet att dömma var de väl gjorda i Tidaholm. Sådan förekom på varje gård, en sådan har jag åkt i många gånger som liten pojke med mina föräldrar. Dessa kärror användes när man åkte till bjudning eller andra sammankomster, på dessa var också fjädringsanordning det var plats för två till tre personer i en sådan kärre. Se skiss på baksidan. Sedan fanns det liggfjädersvagnar som användes också när man skulle åka fint. De liknade de smalspåriga vagnar som jag redan talat om men det var fjäderanordning på dessa och en fastgjord häck med sittplatser på dessa vagnar. Lastvagnar med fjädringsanordningar förekommer inte i större utsträckning här.

M. 14525 : 3a

Landskap: Småland Berättare: upptecknaren
 Härad: Mo Berättarens yrke: hem.ägare
 Socken: Öreryd Berättarens adress: Öreryd
 Uppteckningsår: 1958 Född år 1903 i "

Arthur Levinsson
 Upptecknare:

Ifyll ovanstående uppgifter! Skriv uppteckningen endast på den linjerade sidan

4)

ACC. N:R M. 14525:4

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

4

Kälkar.

De första arbetskälkar som jag minnes och användes här kallades Smålandskälkar. De kopplades samman genom en långstång alldeles som en vagn. De voro skodda. Sedan omkring kring 1910 infördes här en ny typ av arbetskälkar benämnda Doningar eller Värmlandskälkar. Arbetskälkarna användes huvudsakligen för skogskörning, även vid utkörning av gödsel vintertid användes och görs fortfarande kälkar, en häck (även uttrycket sät benämndes denna) plaserades ~~en sådan~~ på kälkarna på samma sätt som på vagnen.

Åkslädarna voro av klenare typ med därför avsed åkhäck.

På 1920 talet kom bilar till användning och sedan har knappast åkvagnar åkslädar eller kärror använts vid utfärder.

Dynor och fotsack voro av skinn. Jag skall på baksidan här med skisser visa det hela. Värmlandskälkarna kallas förkälken för bocken och efterkälken för geten. När man lassat av kan bakkälken dragas upp på framkälken och fastgöras och det blir då bekvämare för den som kör att åka.

M. 14525: 4a

Landskap: Småland

Berättare: upptecknaren

Härad: Mo

Berättarens yrke: hem.ägare

Socken: Öreryd

Berättarens adress: Öreryd

Uppteckningsår: 1958

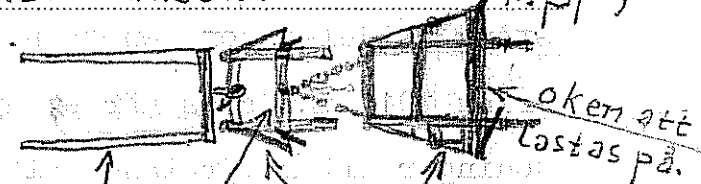
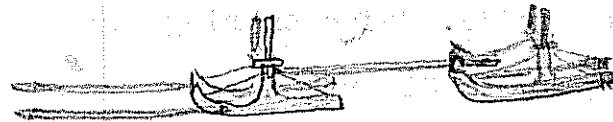
Född år 1903 i "

Arthur Levinsson

Upptecknare:

Smålandskälke

Värmlandskälkar sedda uppifrån.

ÅKSLÖDE SÄTE
SÄTE

Gaffel. okan
Vältmedar

okan att lastas på.

Footswick

Ifyll ovanstående uppgifter! Skriv uppteckningen endast på den linjerade sidan

Åkkärrorna daterar sig nog från slutet av 1800 talet.

En vagn med järnskenor kostade på 1920 talet omkring 130:-

En gummihjulsvagn kostade på 1940 talet omkring 1000:-

Det var då svårt att anskaffa gummiringar till en sådan vagn detta gjorde priset högt. Jag skulle tro att trots stegrade priser sedan dess, det går att köpa en sådan billigare i dag på grund av bättre tillgång på ringar.

Här tillverkades vagnar av olika slag i Skilligaryd och Åker varifrån de försålldes över Småland och Västergötland.

Vagnmakarna brukade infinna sig på marknaderna i orten och medförde då vagnar som de sållde och upptog order på nya. Jag skall giva Eder adr. på en vagnmakare i Åker varifrån jag inköpt flera vagnar. Personen är i 60 års åldern och även hans far har varit vagnmakare.

Adr. Vilhelm Johansson Gislaköp Åker.